

Ivana Pešić

Narodna biblioteka Radislav Nikčević, Jagodina, Srbija

pesic.jagodina@gmail.com

ISSN 1845-2434

[CC BY 4.0](#)

Uloga i značaj seoske biblioteke u očuvanju životne sredine

The role and importance of the village library in preserving the environment

Stručni rad

Sažetak: Usluge i aktivnosti koje realizuje knjižničarka Ružica Popović iz seoske biblioteke u Glavincima, a koje su u skladu sa postizanjem Ciljeva održivog razvoja (cilj 12 – Odgovorna potrošnja i proizvodnja) biće tema ovog rada. Očuvanje biodiverziteta, okupljanje dece, mladih, poljoprivrednika, domaćica glavna je misija knjižničarke. Uz pomoć meštana čuva od zaborava običaje ovog kraja, podstiče decu da se kreativno iskažu i razviju finu motoriku. U radu će se detaljnije opisati gde se sve sprovode aktivnosti i ko je uključen u realizaciju.

Ključne riječi: ciljevi održivog razvoja, reciklaža, seoska biblioteka, zelene biblioteke

Uvod

Selo Glavinci se nalazi na regionalnom putu Jagodina - Rekovac. Udaljeno je samo osam kilometara od Jagodine, a ima oko 600 stanovnika. Biblioteka ima samo jednu prostoriju ukupne površine 20 kvadratnih metara a za organizovanje većih skupova, književnih večeri, promocija, predavanja, dečjih kreativnih radionica, Biblioteka koristi prostor Doma kulture. U letnjim mesecima sva dešavanja su na platou ispred ulaza u Biblioteku, koji je ujedno i centralno mesto okupljanja meštana. Biblioteka je više puta zatvarana zbog finansijskih problema. Potpuno je renovirana i njen rad je ponovo uspostavljen 2010. godine sredstvima Opštine Jagodina i Međunarodne organizacije EIFL (Electronic Information for Libraries). Tada je kompletno sređen enterijer, obezbeđena kompjuterska oprema, uveden brzi internet, nabavljene su monografske i serijske publikacije, zaposlena je knjižničarka Ružica Popović.

Od tada seoska biblioteka *Otvorena knjiga* radi u kontinuitetu, sa oko 200 stalnih članova i

bibliotečkim fondom od oko 3.000 knjiga. Svim članovima omogućen je besplatan pristup internetu, pa ova biblioteka godišnje registruje oko 2.000 korisnika interneta. U strukturi pozajmljenih knjiga najveći procenat čine knjige iz oblasti poljoprivrede, zatim književnost za decu i beletristika. Poseban doprinos ogleda se u činjenici da mladi u velikom broju koriste usluge i sadržaje Biblioteke. Knjižničarka Popović prilagođava radno vreme korisnicima i njihovim navikama, a Biblioteka radi svakog radnog dana, od 15 do 21 čas. Pored meštana ovog sela, usluge Biblioteke koriste i meštani susednih sela: Bresje, Kolare, Medojevac, Dragoševac, Topola, Ivkovački Prnjavor.

Agenda UN 2030 i ciljevi održivog razvoja

Na samitu koji je održan u septembru 2015. godine, Generalna skupština Ujedinjenih nacija usvojila je *Rezoluciju - Transformisanje našeg sveta: Agenda za održivi razvoj 2030*. Ciljevi održivog razvoja UN *Agende 2030* su zvanično stupili na snagu 1. januara 2016. godine. Od država članica se očekuje da mobiliju sve svoje postojeće resurse do 2030. za iskorenjivanje siromaštva, borbu protiv nejednakosti i borbu protiv klimatskih promena.

Agenda 2030, sa 17 ciljeva održivog razvoja i 169 podciljeva, pokriva širi obim od Milenijumskih razvojnih ciljeva i uključuje sve tri ključne dimenzije održivog razvoja: ekonomski rast, socijalno uključivanje i zaštitu životne sredine. Rezultati mapiranja pokazuju da je kroz postojeći strateški okvir Srbija već opredeljena za postizanje ciljeva održivog razvoja. Međutim, postoje oblasti u kojima nedostaju ključne sektorske strategije ili se ne prati primena pojedinih strateških dokumenata, pa je teško proceniti napredak Srbije u ostvarivanju određenih ciljeva. Za potrebe mapiranja, ciljevi održivog razvoja su podeljeni u četiri grupe:

1. Ekonomski rast (ciljevi održivog razvoja 8 i 9),
2. Razvoj ljudskih resursa (ciljevi održivog razvoja 1,2,3,4,5 i 10),
3. Životna sredina i klima (ciljevi održivog razvoja 6,7, 11,12,13 i 15),
4. Institucije, finansije i saradnja (ciljevi održivog razvoja 16 i 17).

Cilj 14, koji se odnosi na održivo korišćenje okeana, mora i morskih resursa, nije uzet u obzir jer Srbija nema direktan izlaz na more. Indirektni uticaj zagađenja reka na more obuhvaćen je ciljem 6. Mapiranje strateškog okvira Republike Srbije u odnosu na ciljeve održivog razvoja urađeno je u odnosu na sve aktivne strateške dokumente Republike Srbije. Kao osnova za strateški okvir uzeta je baza podataka Republičkog sekretarijata za javne politike.

Za svaki od ciljeva održivog razvoja dat je kratak pregled stanja u ovoj oblasti u Srbiji, koristeći indikatore praćenja SDGs¹ definisanih od strane Ujedinjenih nacija.

IFLA² (Međunarodna federacija bibliotečkih udruženja i institucija) bila je aktivno uključena u pregovore tokom kreiranja Agende 2030. Tokom ovih pregovora u UN, IFLA je lobirala da se u ciljeve održivog razvoja uvrsti: pristup informacijama, očuvanje kulturnog nasleđa, univerzalna pismenost i pristup informaciono-komunikacionim tehnologijama (IKT). U tom kontekstu, IFLA naglašava da će biblioteke u narednom periodu biti važni partneri vladama u kreiranju politika za sprovođenje održivih razvojnih ciljeva, ali da biblioteke u svom radu godinama doprinose svih 17 ciljeva kroz programe i inovativne usluge u svojim sredinama.

Cilj 12 – Odgovorna potrošnja i proizvodnja

Poseban fokus u radu biće na cilju 12 – Odgovorna potrošnja i proizvodnja i na podciljevima:

12.2 Ostvariti održivo upravljanje i efikasno korišćenje prirodnih resursa do 2030. godine.

12.4 Ostvariti upravljanje hemikalijama i otpadom tokom njihovog životnog ciklusa, a u skladu sa dogovorenim međunarodnim okvirom i smanjiti njihovo ispuštanje u vazduh, vodu i zemljište kako bi se smanjili negativni uticaji na zdravlje ljudi i životnu sredinu do 2030. godine.

Program upravljanja otpadom u Republici Srbiji za period 2022-2031. (2022) je neophodan kako bi se omogućilo ostvarivanje preduslova za korišćenje otpada u cirkularnoj ekonomiji, za čiji razvoj se posebnim programom postavljaju ciljevi i mere. Ovo će osigurati kontrolu stvaranja otpada i povrat otpada kroz reciklažu.

12.5 Smanjiti proizvodnju otpada kroz prevenciju, smanjenje, reciklažu i ponovnu upotrebu do 2030. Reciklaža - prerada organskog materijala koji se ne koristi kao rastvarač uključuje procese koji mogu ponovo koristiti biorazgradivi materijal:

- ⇒ reciklaža starog papira i kartona;
- ⇒ reciklaža plastičnog otpada;
- ⇒ kompostiranje biootpada i zelenog otpada.

Reciklaža ostalih neorganskih materijala obuhvata procese regeneracije neorganskog, nemetalnog otpada, koji zauzima veliki udeo u ukupnom otpadu i sastoji se od širokog spektra vrsta otpada. To se pre svega odnosi na preradu i reciklažu staklenog otpada.

¹ SDGs - Sustainable Development Goals

² IFLA - International Federation of Library Association and Institutions

12.8 Do 2030. obezbediti relevantne informacije i uticati na svest o održivom razvoju i životnim stilovima u skladu sa prirodom. Održivi razvoj treba da bude pitanje životnog stila. Svaki materijal koji se ne može reciklirati treba pravilno odložiti. Biblioteke mogu u velikoj meri uticati na ljudsko ponašanje podizanjem svesti o održivom razvoju i kružnoj ekonomiji. Primer bibliotečkog projekta koji je u skladu sa ciljem 12, a koji se može primeniti i na druge biblioteke je projekat Regionalne biblioteke Javorov, Bugarska *Zemlja je čistija, mi smo informisani*. Koncept projekta je takav da 3D štampač može da koristi svaki učenik a da zauzvrat donese plastične flaše. Model u .obj formatu se može besplatno odštampati i škola obezbeđuje učenicima materijal za štampanje prikupljanjem plastičnih čepova.

Bibliotečki projekat čiji je cilj značajno smanjenje stvaranja otpada kroz prevenciju i reciklažu sprovela je Future Lab u LocHal biblioteci u Tilburgu, Holandija. U okviru *Plastic Troop Challenge-a* veliki broj građana je za nedelju dana prikupio sav svoj plastični otpad.

Cilj 12 u seoskoj biblioteci u Glavincima

Glavni izazovi upravljanja otpadom u Srbiji odnose se na obezbeđivanje pokrivenosti i kapaciteta za pružanje osnovnih usluga, kao što su sakupljanje, transport i sanitarno odlaganje otpada. Oko 70 odsto aktivnih deponija nije predviđeno prostornim planom, nemaju studiju o proceni uticaja na životnu sredinu, niti potrebne dozvole, navode u Ministarstvu zaštite životne sredine. Oko 20 odsto generisanog komunalnog otpada u Srbiji odlaže se na divlje deponije, van kontrole opštinskih javnih komunalnih preduzeća. Da reka ne bude jedna od divljih deponija, meštani Glavinaca su odlučili da u Biblioteku donesu stare saksije, tegle, lonce, šerpe i zajedno sa decom i knjižničarkom zasade cveće i ukrasno bilje kako bi ukasili plato ispred ulaza u Biblioteku.

Slika 1. Sadnja cveća

Svakog proleća deca i njihovi roditelji uključuju se u akciju sadnje cveća. Dovoze sadnice, seme i umesto saksija koriste staro posuđe i tegle. Obično se to poklapa sa proslavom Dana planete Zemlje kada se organizuju i likovne sekcije. Radovi dece na temu očuvanja prirode izloženi su ispred ulaza u Biblioteku i kasnije prodati u humanitarne svrhe.

Radionice su uvek najposećenije kada je reč o temi reciklaže i ponovne upotrebe pojedinih predmeta koje su domaćinstva pripremila za otpad. Razlozi povećane upotrebe otpada su višestruki. Prvi, a možda i najvažniji, jeste poznavanje ograničenih prirodnih resursa i potreba da se ono što je dostupno racionalno koristi. Kasnije je na redu propis o zaštiti životne sredine, koji prema *Programu upravljanja otpadom za period 2022-2031. godine* (2022) definišu strože uslove za odlaganje otpada, pa je potrebno smanjiti količinu otpada koji se odlaže na deponije. Takođe se suočavamo sa poteškoćama u obezbeđivanju lokacija za nove deponije, tako da je reciklaža jedan od načina da se smanji potreba za novim deponijama.

Nemoguće je dati precizan odgovor na pitanje da li je reciklaža važna sa tehničke, ekološke ili ekonomske tačke gledišta. O svim ovim temama, važnim za očuvanje prirode i sela, tokom svih radionica govori knjižničarka Ružica Popović. Učeci decu, posredno utiče i na odrasle da shvate važnost očuvanja prirode, da sačuvaju zemlju i vodu i da ih potomcima ostave zdrave. U zavisnosti od teme radionice, deca donose stare novine, tegle, konce, vunu, staru odeću, boje za farbanje uskršnjih jaja i sve što misle da mogu da iskoriste i daju novi život. Takođe sakupljaju opalo lišće, šljunak, žir, šišarke, kukuruznu svilu i šaš. Sve to pretvaraju u divne predmete koji imaju dekorativni izgled ali i upotrebnu vrednost. To su predmeti kao što su tegle i boce koje služe kao vaze za cveće ili držači za olovke. Oslikane su vodenim bojama i ukrašene perlama i koncem. Tako izrađene predmete deca nose u školu, kod kuće ili ostavljaju u Biblioteci. Dobar deo se prodaje na raznim prodajnim izložbama, a novac se daje u dobrotvorne svrhe.

Slika 2. Dekorisanje tegli i flaša

Origami radionica je bila jedna od najatraktivnijih, gde su deca pokazala veliko interesovanje za učenje novih tehnika i savladavanje veštine izrade raznih predmeta od papira, kao što su: šešir, čamac, ždral, itd. Pored toga deca crtaju i prave kolaže od sakupljenog lišća i ukrašavaju pano ispred ulaza u Biblioteku. Sa promenom godišnjih doba, deca pripremaju i ukrase za izlog Biblioteke (prozor), a za dekoraciju se koriste reciklirani materijali i stare novine.

Organizovanjem radionica, knjižničarka kod dece razvija svest o potrebi očuvanja prirode, podstiče njihovu kreativnost i maštu. Cilj je da se kroz edukativne, moralne i estetske sadržaje deci pokaže da svako od nas može da čuva prirodu. Savremena biblioteka mora da podrži obrazovni proces, kroz neformalno obrazovanje i stalnu saradnju sa školama. Ova mala biblioteka tradicionalno ima odličnu saradnju sa seoskom školom, pa deca u Biblioteku dolaze zajedno sa učiteljicom i učestvuju u mnogim aktivnostima. Biblioteka je tamo gde su korisnici, uvek im je na usluzi. Knjižničarka Popović za sve aktivnosti koje organizuje ima punu podršku Narodne biblioteke *Radislav Nikčević* u Jagodini, kao matične ustanove.

Pokretna biblioteka

Usluga koja je u potpunosti u skladu sa zaštitom životne sredine i zelenim bibliotekarstvom je pokretna biblioteka na biciklu, jer se za distribuciju knjiga ne koristi benzin. Ružica Popović je u realizaciju ideje o usluzi *knjiga na kućnom pragu* krenula 2015. godine, kada je shvatila da je interesovanje za usluge Biblioteke i čitanje uopšte opadalo. Poljoprivrednicima, kao najbrojnijim korisnicima biblioteke, koji zbog obimnog posla ne uspevaju da dođu u Biblioteku, neophodnu literaturu na kućnu adresu kolegistica Popović donosi biciklom. Od 2015. godine dostavlja knjige na ovaj način, a zahvaljujući njenom izuzetnom entuzijazmu i predanom radu, njena „bicikloteka“ predstavlja početak pokretnog bibliotekarstva na ovim prostorima. One biblioteke koje pokazuju sposobnost da odmah odgovore na zahteve i potrebe svoje lokalne zajednice opstaju, bez obzira na okolnosti. Jednom nedeljno, a ponekad i češće, posećuje meštane i nosi literaturu iz seoske biblioteke *Otvorena knjiga* u Glavincima na kućni prag korisnika. Pokretna biblioteka je aktivna od prvih sunčanih dana do kasne jeseni, kada prestaje sa radom. Meštani imaju više vremena zimi, pa dolaze u Biblioteku, informišu se, prate predavanja koja se organizuju za poljoprivrednike.

Sličan primer nalazimo u Kolumbiji, gde pokretna biblioteka na magarcu, nazvana *Biblioburro*³, takođe snabdeva seosko stanovništvo knjigama. Program je osmislio Luis Sorijano (Luis Soriano), nastavnik španskog jezika koji je doneo svoje knjige deci iz ruralnih sredina, jer je shvatio da deca nemaju pristup knjigama (Keeley, 2021). Ono što povezuje

³ Biblioburro - mobilna biblioteka u ruralnim područjima u Kolumbiji

ova dva primera je trud, posvećenost, entuzijazam da se biblioteka učini mobilnom i dostupnom lokalnoj zajednici.

Prateći trendove u bibliotekarstvu, shvatamo da je sve više akcija i usluga koje stavljaju akcenat na zelene ideje. Tako je pokretna seoska biblioteka na biciklu u skladu sa zelenom agendom i ciljevima održivog razvoja.

Biblioteka na biciklu je i dalje u pokretu. Koleginica Ružica Popović, u skladu sa raspoloživim resursima, odgovara na izazov koji joj postavljaju korisnici ove male seoske biblioteke. Krajnji cilj njene misije je zadovoljan korisnik, pružanje usluga nedosegnutim korisnicima i socijalno ugroženim kategorijama stanovništva. Ona savesno i odgovorno obavlja povereni joj posao u korist svog, kao i okolnih sela.

Čuvari kulturnog nasleđa

Srpsko selo je svih ovih godina uspelo da sačuva svoj kulturni identitet, iako su aktuelne društvene i političke prilike tokom svih prethodnih decenija dovele do raspada tog identiteta. U seoskoj biblioteci se održavaju radionice posvećene očuvanju srpske tradicije, starih zanata i rukotvorina. Moderatoru su knjižničarka Popović i meštani koji su vešti u izradi nekih od starih, zaboravljenih zanata. Seoska biblioteka veoma često koristi prostorije Doma kulture, gde postoje i kulturno-umetnička društva i udruženja za očuvanje srpske tradicije i kulture. Međusobno saraduju u organizovanju programa i manifestacija u selu, kao što su proslave hrišćanskih praznika, seoske slave i litije, kao i manifestacije *Susreti sela* na kojima se takmiče u folklornim igrama. Biblioteka u Glavincima tokom leta sprovodi akciju *Praznik u biblioteci*. U okviru ove akcije organizuju se literarna, glumačka, pevačka i etno sekcija. Organizuju se i zanatske radionice: pletenje, vez, tkanje. Takođe, deca su veoma aktivna u okviru folklorne sekcije koja ima dugu tradiciju u ovom selu.

Prodajne izložbe

Povodom proslave Dana biblioteke, deca su organizovala prodajnu izložbu rukotvorina. Svoje radove izložili su u sali Doma kulture u Glavincima. Posetioци koji su došli da prisustvuju kulturno-umetničkom programu, mogli su da pogledaju i kupe neke od izloženih rukotvorina, s obzirom da je izložba imala prodajni karakter. Motiv je bio da se prodajom prikupi sredstva za pomoć bolesnom dečaku iz sela.

Izložbu su pokrenula deca koja pohađaju radionice ručnih radova. Postoji veliko interesovanje za učešće na ovim radionicama, posebno među devojčicama starijih razreda osnovne škole. Ove radionice imaju izuzetan edukativni karakter jer deca kroz interakciju razvijaju potrebu da naučeno primenjuju izradom korisnih predmeta, neguju svoje talente i

razvijaju finu motoriku prstiju. Svi predmeti su proizvedeni od recikliranih materijala: narukvice, ogrlice, prostirke od trske (tkane na ručno rađenim razbojima), jastučnice, torbe (od starih farmerki).

Zaključak

Ova mala biblioteka je primer svim velikim bibliotekama da zajedno rade na zaštiti životne sredine kroz aktivizam i kreativan rad. Danas se uloga biblioteka i bibliotekara menja širom sveta. Oni nisu pasivni čuvari knjiga, već postaju izvori informacija i pružaju prilike za doživotno učenje. Savremene biblioteke razvijaju potencijal za učenje pružanjem informacija o pitanjima zajednice, kao što su zaštita životne sredine, edukacija dece i odraslih na temu zagađenja, zdravlja i zaštite prirode.

Literatura

1. *A European library agenda for the post Covid 19 age* (2020) Eblida. Dostupno na: <http://www.eblida.org/Documents/EBLIDA-Preparing-a-European-library-agenda-for-the-post-Covid-19-age.pdf> [26.12.2021.]
2. *Bibliotheekmb* (2019) „The Lochal Library is committed to a more sustainable Tilburg“, 23.12. Dostupno na: <https://bibliotheekmb.nl/nieuws/1912-dec/de-bibliotheek-lochal-zet-zich-in-voor-een-duurzamer-tilburg.html..html> [11.03.2022.]
3. Keeley, G. (2021) „Meet Luis Soriano, the Spanish teacher bringing books to children in rural Colombia by donkey“, *Inews*, 24. 9. Dostupno na: <https://inews.co.uk/news/world/meet-luis-soriano-spanish-teacher-colombia-bringing-books-children-donkey-library-1214835> [04.04.2022.]
4. *Izveštaj o upravljanju otpadom u Republici Srbiji u periodu od 2011-2018.* (2019) Ministarstvo zaštite životne sredine, Agencija za zaštitu životne sredine. Dostupno na: [Otpad 2011-2018. \(sepa.gov.rs\)](https://sepa.gov.rs/Otpad%202011-2018.%20(sepa.gov.rs)) [15.03.2022.]
5. *Program upravljanja otpadom u Republici Srbiji za period 2022-2031. godine* (2022) Dostupno na: https://www.ekologija.gov.rs/sites/default/files/2022-02/program_upravljanja_otpadom_u_rs_za_period_2022-2031_god_0_2.pdf [15.03.2022.]
6. *Srbija i Agenda 2030, Mapiranje nacionalnog strateškog okvira u odnosu na ciljeve održivog razvoja* (2017) Dostupno na: <https://rsjp.gov.rs/wp-content/uploads/Srbija-i-Agenda-2030-novembar-2017.-lat.pdf> [14.11.2021.]
7. *Transformacija našeg sveta : Agenda za održivi razvoj do 2030. godine.* Dostupno na: <https://sdgs4all.rs/documents/transformacija-naseg-sveta-agenda-za-odrzivi-razvoj-do-2030-godine/> [26.03.2023.]
8. *United Nations Development Programme.* Dostupno na: <https://www.undp.org/serbia/sustainable-development-goals/responsible-consumption-and-production> [04.12.2021.]